

Sima İsrafil qızı Mehdizadə
“Zəfər” liseyinin ibtidai sinif müəllimi
<https://orcid.org/0009-0000-4385-432X>
[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(5\).74-77](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(5).74-77)

İBTİDAİ SINIFLƏRDƏ RİYAZİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ DİDAKTİK OYUNLARIN ROLU

Сима Исрафил гызы Мехдизаде
учитель начальных классов лицея “Зафар”

РОЛЬ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Sima Israfil Mehdizade
primary school teacher at the ‘Zafar’ Lyceum

THE ROLE OF DIDACTIC GAMES IN MATHEMATICS LESSONS IN PRIMARY GRADES

Xülasə. İbtidai sinif yaşlı şagirdlərin təlim və tərbiyəsində didaktik oyunlar böyük rol oynayır. Bu cür oyunlar sayəsində şagirdlərin diqqətini cəmləşdirmək, marağını cəlb etmək mümkündür. Tədrisən uşaqlarda riyaziyyat dərslərinin özünə maraqlı oyanır ki, bu da uğurlu öyrənmə üçün zəruri şərtidir. Oyun fəaliyyəti uşaqların şəxsi keyfiyyətlərinin, qabiliyyət və bacarıqlarının inkişafını təmin edir.

Açar sözlər: *riyaziyyat, məntiq, didaktik oyunlar, əməkdaşlıq, müəllim, şagird, motivasiya.*

Аннотация. Дидактические игры играют большую роль в обучении и воспитании учащихся начальных классов. Благодаря таким играм можно сосредоточить внимание учащихся и привлечь их интерес. Постепенно у детей появляется интерес к самому уроку математики, что является необходимым условием успешного обучения. Игровая деятельность обеспечивает развитие личностных качеств, умений и навыков детей.

Ключевые слова: *математика, логика, дидактические игры, сотрудничество, учитель, ученик, мотивация*

Abstract. Didactic games play a big role in education and upbringing of primary school students. Thanks to such games, it is possible to focus students' attention and attract their interest. Gradually, children become interested in the mathematics lesson itself, which is a necessary condition for successful learning. Game activity ensures the development of children's personal qualities, abilities and skills.

Keywords: *mathematics, logic, didactic games, cooperation, teacher, student, motivation.*

Məktəbə qədəm qoyarkən uşağın həyat tərzini kəskin şəkildə dəyişir, çünki təhsil onun əsas fəaliyyətinə çevrilir. Bu keçid kəskin olur, çünki o, nisbətən sərbəst xarakterli fəaliyyətlərdən (oyunlar) məcburi xarakter daşıyan fəaliyyətlərə keçir. Müvəffəqiyyətlə oxumaq üçün uşaq nəinki psixoloji cəhətdən təlim fəaliyyətinə hazır olmalı, həm də öyrənməyə güclü həvəs göstərməlidir. Buna görə də, öyrənmə motivasiyası kiçik yaşlı

məktəblilər üçün xüsusilə vacibdir, bunun əsasını əvvəlcə ümumiyyətlə məktəbə maraqlı, yeni fəaliyyət növünə - öyrənməyə maraqlı təşkil edir, və yalnız öyrənməyə maraqlı müəllim tərəfindən daim dəstəkləndiyi bir şərtlə, uşaqda tədrisən yeni biliklərə yiyələnməyə maraqlı yaranır.

İbtidai məktəbdə təhsilin ən mühüm vəzifələri bütün fənlərin tədrisi prosesində həyata keçirilir. Bununla belə, onların hər birinin öz

xüsusiyyətləri var. İbtidai siniflərdə riyaziyyatın öyrənilməsi zamanı əldə edilən fənn bilik və bacarıqları, riyazi dilə ilkin mənimsənilməsi əlaqəli fənlərin öyrənilməsinə dəstək, ümumi təhsil müəssisələrinin yuxarı siniflərində təhsilin əsasını təşkil edir. Eyni zamanda, ibtidai məktəbdə bu fənn şagirdlərdə ilk növbədə məntiqi, o cümlədən işarə-rəmzi, habelə planlaşdırma (tapşırıqlar üzrə hərəkətlər zəncirləri), biliklərin sistemləşdirilməsi və strukturlaşdırılması kimi idrak hərəkətlərinin inkişafı üçün əsasdır. Riyaziyyat fənni informasiyanın transformasiyası, modelləşdirmə, sistem təfəkkürünün elementlərinin formalaşdırılması, hesablama bacarıqlarının inkişafı üçün zəruridir.

Riyaziyyat universal təhsil fəaliyyəti kimi problemlərin həlli üçün ümumi texnikanın formalaşdırılması üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Beləliklə, riyaziyyat şagird şəxsiyyətinin inkişafı üçün təsirli vasitədir. Psixoloqlar didaktik oyunların rolunu qiymətləndirərək, qeyd edirlər ki, didaktik oyunlar tək-cə bilik və bacarıqların mənimsənilməsi forması olmamalıdır, həm də uşağın ümumi inkişafına, idrak maraqlarının formalaşmasına töhfə verməlidir.

Riyaziyyat təhsili konsepsiyasının ümumi müddəalarına əsaslanaraq ilkin riyaziyyat kursu aşağıdakı məsələlərin həlli üçün nəzərdə tutulmuşdur:

- ❖ kiçik yaşlı məktəblilərdə məntiqi və mücərrəd təfəkkürün formalaşmasına şərait yaratmaq;
- ❖ həm fənn, həm də inteqrasiya olunmuş həyat problemlərinin həlli əsasında gələcək təlim üçün zəruri olan fənn və ümumi təhsil bacarıqları toplusunu formalaşdırmaq;
- ❖ praktiki fəaliyyətdə tətbiqi, əlaqəli fənlərin öyrənilməsi, davamlı təhsil üçün zəruri olan riyazi bilik və bacarıqlar sisteminin güclü və şüurlu mənimsənilməsinə təmin etmək;
- ❖ intellektual inkişafı təmin etmək, riyazi fəaliyyətə xas olan və cəmiyyətdə dolğun həyat üçün zəruri olan təfəkkür keyfiyyətlərini inkişaf etdirmək;
- ❖ ümumbəşəri mədəniyyətin bir hissəsi kimi riyaziyyat haqqında təsəvvür formalaşdırmaq, riyaziyyatın sosial tərəqqi üçün əhəmiyyətini dərk etmək;
- ❖ şagirdlərdə diferensiallaşdırılmış yanaşma əsasında riyaziyyata davamlı marağı formalaşdırmaq;

❖ qeyri-standart, əyləncə xarakterli tapşırıqlar əsasında riyazi və yaradıcılıq qabiliyyətlərini müəyyənləşdirmək və inkişaf etdirmək.

Didaktik oyun uşaqların öyrəndiyi fəaliyyət növüdür. Bu fəaliyyət növü həm fərdi, həm də kollektiv ola bilər. Bu, uşaqların fəallığının tərtibində mühüm vasitədir və şagirdlərdə idrak prosesinə böyük maraq oyadır. Oyunların köməyi ilə istənilən tədris prosesi canlı və həyəcanlı olur, şən əhval-ruhiyyə yaradır, biliklərin mənimsənilməsi prosesini asanlaşdırır.

Didaktik oyunlar yalnız dərslərin mövzusu ilə sıx əlaqəli olduqda istifadə olunur. Lakin onlar istənilən mərhələdə və istənilən dərslərdə həyata keçirilə bilər. Məsələn, bir qrup rəsm və obyektlərlə şagirdlərin zəruri hərəkətləri ilə müşayiət olunan yeni materialı izah etmək üçün bir oyundan istifadə edilə bilər. Materialı möhkəmləndirmək üçün dərslərdə hesablama hərəkətlərini və texnikalarını təkrar etmək üçün oyunlar istifadə olunur.

Didaktik oyunlar dərslərin didaktik məqsədlərinə uyğun gələn tədris materialı ilə çox yaxşı gedir. Oyun müəyyən problemləri həll etməyə kömək edir:

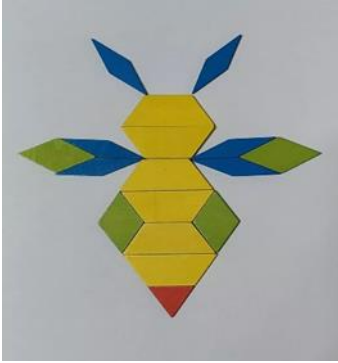
- kiçik yaşlı məktəblilərin zehni qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək;
- şəxsiyyət xüsusiyyətlərini inkişaf etdirmək, hər hansı bacarıqları inkişaf etdirmək;
- dərslə maraqlandıran;

Riyaziyyat dərslərində didaktik oyunların istifadəsi yaradıcılıq prosesini simulyasiya etməyə, sinifdə mikroiklim yaratmağa imkan verir ki, bu da üfüqlərinizi, idrak fəaliyyətinizi və yaradıcı bacarıqların formalaşmasını genişləndirmək imkanlarının yaranmasına kömək edir. Oyunların köməyi ilə uşaqlar dərslə məcburi bir şey kimi qəbul etmirlər. Nəticədə, oyun şagirdlərin idrak fəaliyyətini stimullaşdırır və onlarda müsbət emosiyalar oyadır.

İbtidai siniflərdə riyaziyyat dərslərində didaktik oyunlar şagirdlərin qrup və cüt işlərində həyata keçirilə bilər. Şagirdlər qarşılıqlı nəzarətdən istifadə etməklə uşaqlarda özünə-nəzarət və özünə inamı formalaşdırmaqla yanaşı, dəftərlərini dəyişdirir və tapşırıqların düzgün yerinə yerləşməsinə yoxlaya bilərlər.

İbtidai sinif şagirdləri üçün riyaziyyat dərslərində keçirilən qrup didaktik oyununa parlaq nümunə "riyazi balıqçılıq" oyunudur. Məq-

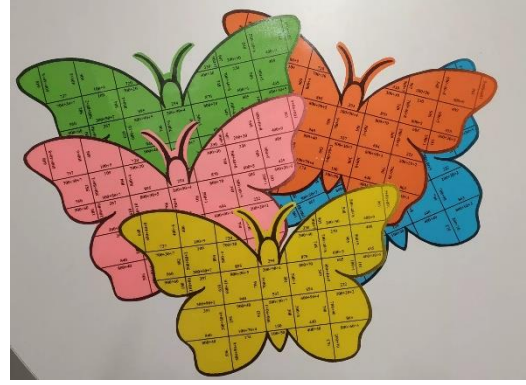
səd toplama və çıxma, vurma və bölmə üsullarını birləşdirməkdir. Komanda oyunu sinfin üç komandaya bölündüyü “riyazi estafet yarışdır”. Onların vəzifəsi nümunəni düzgün və tez həll etmək və estafeti komanda üzvünə ötürməkdir. Onların vəzifəsi nümunəni düzgün və tez həll etmək və estafeti komanda üzvünə ötürməkdir. Oyun zamanı uşaqlar tez sayma bacarıqlarını inkişaf etdirir və komanda ruhu yaranır ki, bu da tələbələr arasında şəxsiyyətlərarası münasibətləri yaxşılaşdırmağa kömək edir.

Riyaziyyat həndəsi fiqurların, tanqramların, geoboardların və digər alətlərin istifadəsini əhatə edir. Müəllim həmçinin uşaqların görmə qabiliyyətini tətbiq etmədən işləyəcəkləri materialları mümkün qədər sərbəst seçmələrini təmin edir.

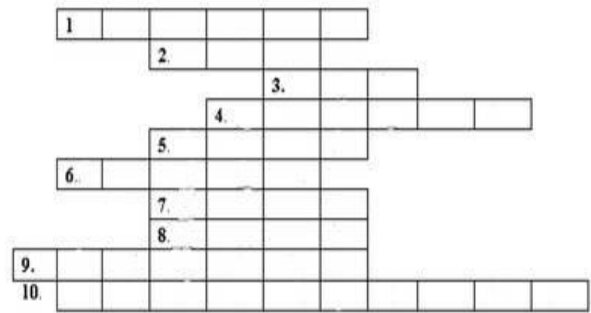
Şagirdlərə müxtəlif rəngli həndəsi formalar verin və onlardan arı, çiçək, ev və ya başqa bir şey hazırlamağı xahiş edin. Son şəklın necə görünəcəyini göstərməyin. Onlar öz təxəyyüllərindən istifadə etsinlər və eyni zamanda həndəsi dizaynla məşq etsinlər. 5-10 dəqiqədən sonra obyektlər hazır olacaq, lakin onların əksəriyyəti fərqli olacaq. Bu, riyaziyyat deyil, təmiz yaradıcılıq və əyləncədir! İndi hər kəsi təəccübləndirəcək orijinal şəklı göstərə bilərsiniz.

Sonra riyazi hissəyə keçə və şagirdlərdən fiqurun ümumi dəyərini hesablamayı xahiş edə bilərsiniz, əgər arı təşkil edən trapesiya, məsələn, 75 qəpik, üçbucaq 35 qəpik, böyük romb 50 qəpikdirsə, kiçik romb isə 40 qəpikdir. Tapşırıqlar fərdi kartlarda verilə bilər və ya sadəcə lövhədə yazıla bilər. Arı fəaliyyəti həndəsi fiqurlarla ilk dəfə işləyən birinci sinif və hətta daha yuxarı yaşlı şagirdlər üçün uyğundur.

Hesab pazllarının hazırlanması da şagirdlərdə riyaziyyata marağ oyada bilər. Seçilmiş şəklı kompüterdə bir növ qrafik proqramdan istifadə edərək düzbucaqlılara bölmək lazımdır. Dördbucaqlının iki paralel tərəfi boyunca misallar, digər iki tərəfində isə digər düzbucaqlılardan nümunələrə düzgün cavablar yazmaq lazımdır. Sonra bu şəklı laminatlaşdırılmalı və xətlər boyunca düzbucaqlılara kəsilməlidir. Pazl aşağıdakı kimi yığılır. Uşaqlar yığından ilk rastlaşdıqları düzbucaqlı götürür və onun tərəflərindən biri boyunca yazılmış nümunəni həll edirlər. Məsələn, $13 + 17 = 30$. Sonra üzərində 30 rəqəmi olan başqa bir düzbucaqlı axtarırlar və bu düzbucaqlıları yan-yanı qoyurlar ki, nümunə tərəfi cavab tərəfinə toxunsun. Beləliklə, misaldan sonra bütün şəklı tezliklə görünəcək.

Riyazi krossvordun həll edilməsi də şagirdlərdə marağ yaradır.

1. Meduzanın neçə ayağı var?
2. Atalar sözünə sözü daxil edin: Bir baş yaxşı, amma... daha yaxşı.
3. Nağıllarda əjdahanın neçə başı var?
4. 6-nı çevirsəniz hansı rəqəmi alacaqsınız?
5. Bir həftədə neçə gün var?
6. Sözlər hərflərlə yazılır, bəs rəqəmlər?
7. Əlinizdə neçə barmaq var?

8. Atalar sözünə sözü daxil edin: Yeddi dəfə ölçün, -...bir kəsin?

9. Müəllimin dərstdə işinə görə şagirdə verdiyi şey necə adlanır?

10. Bir ildə neçə ay var?

Həndəsi material ilə oyunlar.

- Bu rəsmlər hansı həndəsi fiqurlardan hazırlanmışdır? Hansı fiqurlar daha çoxdur? Nə qədər?

Problemin aktuallığı. Riyaziyyat dərslərində didaktik oyun təkcə sizi valeh edir və düşündürür, həm də şagirdin müstəqilliyini, təşəbbüskarlığını və iradəsini inkişaf etdirir, ona dostlarının maraqlarını

nəzərə almağı öyrədir. Oyunun əsiri olan uşaqlar proqram materialını daha asan mənimsəyərək müəyyən bilik, bacarıq və bacarıqlara yiyələnirlər.

Problemin elmi yeniliyi. Didaktik oyun uşaqların zehni fəaliyyətini tərbiyə etmək üçün dəyərli bir vasitədir, zehni prosesləri stimullaşdırır və şagirdlərdə idrak prosesinə böyük maraq oyadır. Burada uşaqlar həvəslə əhəmiyyətli çətinliklərlə üzləşirlər, güclərini məşq edirlər, qabiliyyət və bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Bu, hər hansı bir tədris materialını həyəcanlandırmağa kömək edir, şən iş əhval-ruhiyyəsi yaradır və biliklərin mənimsənilməsi prosesini asanlaşdırır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Didaktik oyun təkrar və konsolidasiya, yeni materialın öyrənilməsi mərhələlərində istifadə edilə bilər. O, həm dərsin tərbiyəvi vəzifələrini, həm də idrak fəaliyyətinin artırılması vəzifələrini tam həll etməli və şagirdlərin idrak maraqlarının inkişafında əsas addım olmalıdır. İbtidai məktəb yaşlı uşaqların təlim və tərbiyəsində didaktik oyunlar xüsusilə zəruridir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası // Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 24 oktyabr tarixli nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. // - Bakı: Qanun, - 2013.
2. Əhmədov A.Ə., Abbasov Ə.M. Məktəbəqədər təhsilin konseptual problemləri // - Bakı: Kurikulum – 2011. № 2, - s.8-15.
3. Əlizadə Ə. Ə. // Əsrin meqa meyilləri: psixopedaqoji problemlər [Mətn]: III cild.- Bakı, 2008.- 501s.
4. Байрамукова, П. У. Методика обучения математике в нач. классах: курс лекций. / П. У. Байрамукова, А. У. Ургенова. -Ростов н / Д.: Феникс, -2009, -с.73.
5. Варегина, Ф.В. Дидактические игры и логические задачи на уроках математики в начальных классах школы: Уч. пособие. / Ф.В. Варегина, С.В. Смирнова, З.П. Чеботарь. -Тула, 2000. -с.13.

E-mail: sima.ismayilzade@mail.ru
Redaksiyaya daxil olub: 25.09.2024.